

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidättekö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Riita- ja perheoikeudellisten asioiden sovittelu on vakioitunut osa tuomioistuinmenettelyä. Vaikka rikosasioita ei tuomioistuimissa sovitella, on niidenkin sovittelu osa toimivaa rikosoikeudellista järjestelmää. Näin ollen ja koska sovittelun lopputuloksella voi olla merkittäväkin vaikutus niin syyteharkinnan kuin tuomioistuinmenettelynkin kannalta, on rikosasioiden sovittelutoiminnan hallinnoinnin, ohjauksen ja valvonnan siirto oikeusministeriön hallinnonalalle kannatettavaa. Siirrolla on mahdollista lisätä tietoisuutta sovitteluvaihtoehdosta ja saavuttaa synergiaetuja myös esimerkiksi sovittelijoiden koulutusta järjestettäessä.

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelupalvelut on mahdollista nähdä laajemmassa kuvassa osana oikeusaputoimintaa. Palveluiden tuottamisella osana valtakunnallista virastoa olisi myös mahdollista hyödyntää jo olemassa olevaa toimipaikkaverkostoa. Myös muita synergiaetuja olisi saavutettavissa.

Oikeusapu- ja edunvalvontavirastosta on kuitenkin muodostumassa kooltaan suuri virasto ja sen toiminta tulee kattamaan varsin erilaisia palveluita. Tämä voi muodostua erityiseksi ongelmaksi, koska sovittelutoiminnan tulee olla puolueetonta ja riippumatonta. Tältä kannalta ohjausryhmän raportissa esitettyä toista vaihtoehtoa eli itsenäisen sovitteluviraston perustamista on pidettävä parempana vaihtoehtona.

Käräjäoikeus saattaa lisäksi harkittavaksi, josko jatkovalmistelussa kannattaisi vielä harkita kolmantena vaihtoehtona sovittelupalveluja tarjoavan erityisviranomaisen perustamista suunnitteilla niin ikään olevan Oikeushallinnon erityisviranomaiset-viraston yhteyteen.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelupalveluiden toteuttaminen valtakunnallisena, työntekijöiden ja asiakkaiden kannalta yhdenmukaisena ja laadukkaana toimintana edellyttää sitä, että sovitteluhenkilöstö (pl. vapaaehtoiset sovittelijat) koostuu valtion virkamiehistä.

Pidättekö perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelutoiminnan tarkoituksenmukainen ja taloudellinen toteuttaminen edellyttää myös mahdollisuutta tuottaa se tietyin edellytyksin ja tietyissä tilanteissa ostopalveluna. Palveluiden tuottamista näissä tilanteissa valvottaisiin viranomaisten toimesta.

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Mikäli sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen, tulee erityistä huomiota kiinnittää - paitsi sovittelijoiden rekrytointiin ja koulutukseen - myös siihen, että palvelut tuotetaan tavalla, joka on ja myös näyttää riippumattomalta ja puolueettomalta. Palvelut tulee tuottaa tavalla, jossa myös sovittelun edellyttämä luottamuksellisuus pystytään turvaamaan ja säilyttämään. Tähän liittyy suurin epävarmuus nyt esitetystä vaihtoehdosta.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos on käräjäoikeudella olevan tiedon mukaan pystynyt turvaamaan vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytykset varsin hyvin. Toimintaedellytyksien vahvistaminen edellyttää panostamista esimerkiksi sovittelun "markkinointiin", sovittelupaikkoihin ja -tiloihin, sovittelijoiden rekrytointiin ja koulutukseen sekä sovittelijoiden sovittelijaidentiteetin vahvistamiseen. Myös sovittelutoiminnan ohjaukseen ja valvontaan tulee panostaa sovitteluiden laadun ja yhdenmukaisen toimittamistavan varmistamiseksi.

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

Sovittelupalveluiden siirrolla oikeusapu- ja edunvalvontaorganisaation yhteyteen (tai ennemminkin omaksi viranomaiseksi Oikeushallinnon erityisviranomaiset-virastoon) olisi mitä ilmeisimmin positiivisia vaikutuksia ainakin valtakunnalliseen sidosryhmäyhteistyöhön (poliisihallitus,

valtakunnansyyttäjän toimisto, tuomioistuinvirasto ja oikeusministeriö). Alueellisella ja paikallisella tasolla on vaikea nähdä eroa siihen, miten sidosryhmäyhteistyö muuttuisi nykyisestä.

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

Mikäli sovittelupalvelut tuotetaan oikeusavun- ja edunvalvonnan yhteydessä, ne tulee tuottaa selvästi erillisessä yksikössä, jolla on oma henkilökuntansa ja toimitilansa. Toimistoesteellisyys pitänee arvioida ja tarkistaa kuten se nykyisinkin tehdään ja sovittelijoilla pitää olla mahdollisuus myös oman esteettömyytensä tarkistamiseen.

Ehdotetulla tavalla oikeusavun ja edunvalvonnan yhteydessä toteutettuna sovittelupalveluiden tuottamiseen ilman esteellisyytilanteita voi liittyä suuria ongelmia, joita on aukottomasti mahdoton etukäteen arvioida.

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Suurimmat hyödyt nyt ehdotetulla mallilla liittyvät juuri sovittelupalveluiden yhdenmukaisuuden parantamiseen ja turvaamiseen, koska tällöin pystytään hyödyntämään mm. oikeusministeriön hallinnonalalla olevaa osaamista. Saatavuuden kannalta sen sijaan on vaikea nähdä muutosta nykyiseen asiointilaan, sillä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos on käräjäoikeudella olevan tiedon mukaan pystynyt järjestämään saatavuuden hyvin ja koska sovittelupalvelut jatkossakin toteutettaisiin pitkälti nykyisten vapaaehtoisten sovittelijoiden toimesta.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Tätä on vaikea arvioida. Helpoin vastaus on, että onnistuessaan sovittelu voi säästää oikeusavustajien ja velkaneuvojien aikaa ja resursseja muihin tehtäviin. Lisäksi sovittelu olisi yksi keino lisätä niiden konfliktien ratkaisuun, joita oikeusavussa, edunvalvonnassa ja velkaneuvonnassa muutoinkin käsitellään.

Negatiivisena puolena on nostettava esiin lisääntyvät esteellisyysongelmat sekä erillisiin toimitiloihin liittyvät tarpeet.

Pidätkö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Aikataulu on mahdollinen ja riittävä, mikäli uusi OAEV-virasto (tai OEV-virasto) on tuolloin jo aloittanut toimintansa.

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

Ei ole.

Lahtinen Ilkka
Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus